

Slovenský národopis

3

38 • 1990

Na obálke: 1. strana: Národná kultúrna pamiatka Devín. Pohľad na akropolu Devínskeho hradu, vpravo v pozadí slovanské hradisko nad Devínskou N. Vsou. Foto M. Červeňanský.

4. strana: Veľkomoravské šperky z archeologických nálezov.

Náušnice z 9. stor. Čakajovce, okr. Nitra. Foto V. Koša

Náušnica, 7. stor. Bernolákovo, okr. Bratislava-vidiek. Foto Červeňanský

Náušnica, 7. stor. Bratislava-Vajnory. Foto Červeňanský

Súprava bronzových opaskových kovaní, 8. stor. Čataj, okr. Bratislava-vidiek. Foto V. Koša

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

SÚČASNOSŤ A PERSPEKTÍVY SLAVISTICKEHO ŠTÚDIA V NÁRODOPISE A PRÍBUZNÝCH VEDNÝCH DISCIPLÍNACH

ŠTÚDIE

- Úvod (Viera Gašparíková) 325
- Viera Gašparíková: Interdisciplinárnosť – slavistické pohľady – historicko-porovnávacie postupy 327
- Slavomír Wollman: Folkloristika – etnografia – slavistika 329
- Vladimír Matula: Aktuálne úlohy rozvoja československej slavistiky a príprava XI. medzinárodného zjazdu slavistov 332
- Emília Horváthová: K etnografickým aspektom a problémom slavistiky 338
- Rudolf Šrámek: K pojetí slavistiky a její metodologie 343
- Alexander Avenarius: K metodologickým problémom a východiskám súčasnej slavistiky 352
- Dionýz Ďurišín: Možnosti a perspektívy skúmania meziliterárneho procesu 355
- Ivan Dorovský: K niektorým kľúčovým otázkam štúdia balkánskeho meziliterárneho spoločenství 364
- Oldřich Sirovátka: Potreba srovnávacieho bádání ve slovesné folkloristice 369
- Ladislav Burlas: Východiská a možnosti slavistických komparácií v etnomuzikológii 375
- Ján Doruľa: Potreba interdisciplinárneho výskumu v jazykovednej slavistike 378
- Anton Habovštiak: Slovná zásoba a slovenské jazyky 381
- Matúš Kučera: K etnogenéze Slovákov 387
- Gabriel Fusek: Archeologické pramene k osídleniu Slovenska v 6.–8. storočí 392
- Tatiana Štefanovičová: K problémom slovenského osídlenia Slovenska v 8.–10. storočí vo svetle archeologických nálezov 402
- Tatiana Ivantýšynová: K teoreticko-metodologickým aspektom formovania novodobých slovanských národov 413
- Alexandra Navrátilová: K orientácii slavistických zamereńí etnografie a folkloristiky 415
- Mojmír Benža: K problematike slavistického bádania v etnografii 421
- Soňa Burlasová: Od idey slavianstva k porovnávaciemu slavistickému štúdiu ľudovej piesne na Slovensku 424
- Lubica Chorváthová: K otázke slavistického štúdia obyčajov a jeho ďalších perspektív 433
- Marta Kernátsová: Spomienkové slávnosti na zomrelých predkov ako problematika historicko-porovnávacích výskumov 435
- Výťah z diskusie na kolokviu 438
- MATERIÁLY
- Míchal Kalavský: Vandrovné trasy remeselníckych tovarišov Slovenska v 19. storočí ako problematika štúdia interetnických vzťahov 453
- Beló Polla: Príspevok k dejinám národopisu na Slovensku – Anton Ferdinand Intibus 458
- Ján Komorovský: K 150. výročiu narodenia A. N. Veselovského 463
- Matilda Hayeková: K pôvodu niektorých slovenských názvov mytologických postáv 469
- ROZHLADY
- Zdravica k životnému jubileu PhDr. Milana Leščáka, CSc. (Soňa Burlasová) 471
- Blahoprianie PhDr. Helene Johnovej (Soňa Švecová) 474
- K. V. Čistov sedemdesiatročný (M. A. Rubcovová) 476
- Zhromaždenie slovenských slavistov (Viera Gašparíková) 477
- Výskum prísloví v Ústave pre lužickosrbský výskum ľudu v Budyšíne (Susanne Hose) 478
- Rokovanie bádateľov o rozprávkach v Möllne (Hans-Jörg Uther) 479
- Seminár „Podoby a premeny tradičných ľudových prvkov v odeve mesta“ (Zuzana Štefániková) 481
- Súčasná tvorba ľudových rezbárov (Alena Plessingerová) 482
- Expozícia o dejinách družstevníctva na Slovensku (Lubica Faltánová) 483
- RECENZIE A REFERÁTY
- J. Kollár (P. J. Šafárik): Písneň svetské ľudu slovenského v Uhřích (Rudo Brtáň) 485

Etnické procesy v ČSSR. Polské etnikum (Andrea Onderčaninová)	488
Československé muzea v přírodě (Andrea Onderčaninová)	489
M. Beranová: Slované (Rastislava Stoličná)	490
M. Moravcová: Národní oděv roku 1848 (Zuzana Štefániková)	491
Podluží v lidové písni (Eva Krekovičová)	493
E. Krekovičová: O živote folklóru v súčasnosti (Soňa Burlasová)	494
M. Kubátová: Truhlička malovaná (Viera Gašparíková)	496
Narodna tvorčist ta etnohrafija 1987 (Mikuláš Nevrlý)	496
Brak u narodov Centralnoj i Jugovostočnoj Jevropy (Mária Dubayová)	498
Istorija i kultura Čukčej (Viera Kavalavská)	499
G. L. Permiakov: Osnovy strukturnoj paremiologii (Zuzana Profantová)	500
Zbornik SNM 1989 (Juraj Zajonc)	501
Ludowe opowieści powstańcze (Viera Gašparíková)	502
W. Hartinger—W. Helm: Die laidige Sucht der Pestilentz (František Kalessný)	503
Súčasná rusínska kuchárka (Mikuláš Mušínska)	504

СОДЕРЖАНИЕ

СОВРЕМЕННОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ СЛАВИСТИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ В ЭТНОГРАФИИ И В РОДСТВЕННЫХ НАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИНАХ

Введение (Вера Гашпарикова)	325
Вера Гашпарикова: Интердисциплинарность — славистические взгляды — историко-сравнительные приемы	327
Славомир Воллман: Фольклористика — Этнография — славистика	329
Владимир Матула: Актуальные задачи развития чехословацкой славистики и подготовка XI-го международного съезда славистов	332
Эмилия Хорватова: К этнографическим аспектам и проблемам славистики	338
Рудолф Шрамек: К понятию славистики и ее методологии	343
Александр Авенариус: К методологическим проблемам и исходным точкам современной славистики	352
Диониз Дюришин: Возможности и перспективы исследования межлитературного процесса	355
Иван Доровски: К некоторым принципиальным вопросам изучения балканской межлитературной общности	364
Олдржих Сироватка: Необходимость	

сравнительного изучения в словесной фольклористике	369
Ладислав Бурлас: Исходные точки и возможности славистических сравнений в этномузикологии	375
Ян Доружа: Необходимость интердисциплинарного исследования в лингвистической славистике	378
Антон Габовштиак: Словарный состав и славянские языки	381
Матуш Кучера: К этногенезу Словаков	387
Габриел Фусек: Археологические источники по заселению Словакии в 6—8 столетиях	392
Татьяна Штефановичова: К проблемам славянского поселения Словакии в 8—10 веках в свете археологических открытий	402
Татьяна Ивантышинова: К теоретико-методологическим аспектам формирования современных славянских народов	413
Александра Навратилова: К ориентации славистических направлений этнографии и фольклористики	415
Моймир Бенжа: К проблематике славистического изучения в этнографии	ГЮю
Соня Бурласова: От идеи славянства к сравнительному славистическому изучению народной песни в Словакии	424
Любица Хорватова: К вопросу славистического изучения обычаев и его дальнейших перспектив	433
Марта Керначова: Торжества посвященные памяти покойных предков как проблематика историко-сравнительных исследований	435
Из дискуссии	438

МАТЕРИАЛЫ

Михал Калявски: Бродяжнические пути подмастеров ремесла Словакии в 19 веке как проблематика изучения интерэтнических отношений	453
Бело Полла: Статья к истории этнографии в Словакии — Антон Фердинанд Интибус	458
К 150-летию со дня рождения А. Н. Веселовского (Ян Коморовски)	463
Матилда Гаекова: К происхождению некоторых словацких названий мифологических характеров	469

ОБЗОРЫ

Здравица к жизненному юбилею Д-ра Милана Лешчака, к. и. н. (Соня Бурласова)	471
Поздравление Д-р. Елене Йохновой, к. и. н. (Соня Швецова)	474
К. В. Чистов семидесятилетний (М. А. Рубцова)	476
Собрание словацких славистов (Вера Гаш-	

парикова)	477
Исследование пословиц в Институте для лужицкoserбского изучения народа в г. Будышин (Сусанне Хосе)	478
Совещание исследователей о сказках в г. Моллн (Ханс-Йорг Утер)	479
Семинар „Формы и перемены традиционных народных элементов в одежде города“ (Зузана Штефаникова)	481
Современное творчество народных художников (Алена Плессингерова)	482
Экспозиция об истории кооперативного движения в Словакии (Людмила Фалтянова)	483

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

Einleitung (Viera Gašparíková)	325
Viera Gašparíková: Interdisziplinarität – slawistische Aspekte – historisch-vergleichende Vorgehen	327
Slavomír Wollman: Folkloristik – Ethnographie – Slawistik	329
Vladimír Matula: Aktuelle Aufgaben der Entwicklung der tschechoslowakischen Slawistik und die Vorbereitung des XI. internationalen Kongresses der Slawisten	332
Emília Horváthová: Zu den ethnographischen Aspekten und Problemen der Slawistik	338
Rudolf Šrámek: Zur Auffassung der Slawistik und ihrer Methodologie	343
Alexander Avenarius: Die methodologischen Probleme und Ausgangspunkte der gegenwärtigen Slawistik	352
Dionýz Ďurišin: Der interliterarische Prozess und die Probleme seiner Erforschung	355
Ivan Dorovský: Zu einigen Schlüsselfragen des Studiums der balkanischen interliterarischen Gesellschaft	364
Oldřich Sirovátka: Die Notwendigkeit der vergleichenden Forschung in der narrativen Folkloristik	369
Ladislav Burlas: Slawistische Komparationen in der Ethnomusikologie	375
Ján Dóruľa: Die Notwendigkeit der interdisziplinären Forschung in der linguistischen Slawistik	378
Anton Habovštiak: Der Wortschatz der slowakischen Sprache und die slawischen Sprachen	381
Matúš Kučera: Zur Ethnogenese der Slowaken	387
Gabriel Fusek: Archäologische Quellen über die Besiedlung der Slowakei im 6.–8. Jahrhundert	392
Tatiana Štefanovičová: Zum Problem der slawischen Besiedlung der Slowakei im 8.–10.	

Jahrhundert im Lichte der archäologischen Funde	402
Tatiana Ivantyšinová: Zu theoretisch-methodologischen Aspekten der Formierung der neuzeitlichen slawischen Völker	413
Alexandra Navrátilová: Zur Orientierung der slawistischen Studien der Ethnographie und Folkloristik	415
Mojmír Benža: Zur Problematik der slawistischen Forschung in der Ethnographie	421
Soňa Burlasová: Von der Idee des Slawentums bis zum vergleichenden slawistischen Studium des Volksliedes in der Slowakei	424
Lubica Chorváthová: Das slawistische Studium der Bräuche und seine Perspektiven	433
Marta Kernátsová: Gedenkfeier an verstorbene Vorfahren als eine Problematik der historisch-vergleichenden Forschungen	435
Aus der Diskussion	438

MATERIALIEN

Michal Kalavský: Die Möglichkeiten, die Wanderungen der Handwerksgehilfen bei der Erforschung interethnischer Beziehungen im 19. Jahrhundert zu nutzen	453
Belo Polla: Beitrag zur Geschichte der Volkskunde in der Slowakei – Anton Ferdinand Intibus	458
Ján Komorovský: Zum 150. Jahrestag der Geburt von A. N. Veselovskij	463
Matilda Hayeková: Zur Herkunft einiger slowakischer Benennungen der mythologischen Gestalten	469

RUNDSCHAU

Grussbotschaft zum Lebensjubiläum von M. Leščák (Soňa Burlasová).	471
Glückwunsch für PhDr. Helena Johnová, CSc. (Soňa Švecová)	474
K. V. Čistov siebzigjährig (M. A. Rubcova)	476
Versammlung der slowakischen Slawisten (Viera Gašparíková)	477
Sprichwortforschung am Institut für sorbische Volksforschung Bautzen (Susanne Hose)	478
Erzählforscher tagung in Mölln (Hans-Jörg Uther)	479
Seminar „Formen und Veränderungen der traditionellen volkstümlichen Elemente in der städtischen Bekleidung“ (Zuzana Štefániková).	481
Gegenwärtige Schaffen des volkstümlichen Holzschnitzers (Alena Plessingerová)	482
Ausstellung über die Geschichte der Genossenschaft in der Slowakei (Lubica Falťanová)	483

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

**THE PRESENT TIME AND THE PERSPECTIVES
OF SLAVISTIC STUDY IN ETHNOLOGY AND IN
THE RELATED SCIENTIFIC DISCIPLINES**

Introduction (Viera Gašparíková)	325
Viera Gašparíková: Interdisciplinarity – slavistic views – historico-comparative pro- cedures	327
Slavomír Wollman: Folkloristic – ethnology – slavistic	329
Vladimír Matula: Topical tasks of the devel- opment of the Czechoslovak slavistics and the preparatic of the XIth International Congress of Slavists	332
Emília Horváthová: On Ethnographical aspects and problems of slavistic	338
Rudolf Šrámek: To the concept of slavistics and its methodology	343
Alexander Avenarius: To the methodologi- cal problems and starting-points of the pre- sent-day slavistics	352
Dionýz Ďurišin: The possibilites and per- spectives of the study of inter-literary process Ivan Dorovský: To some principal questions of the study of the Balkan inter-literary community	355
Oldřich Sirovátka: The need for comparati- ve study in oral folkloristics	364
Ladislav Burlas: The starting-points and possibilities of slavistic comparisons in ethno- musicology	369
Ján Doruľa: The need for interdisciplinary study in the linguistic slavistics	375
Anton Habovštiak: The vocabulary and Slavonic languages	378
Matúš Kučera: On the ethnogenesis of Slo- vaks	381
Gabriel Fusek: Archeological sources con- cerning the settlement of Slovakia in the 6th–8th century	387
Tatiana Štefanovičová: On the problems of Slavonic settlement in Slovakia in the 8th–10th century with respect to archeologi- cal findings	392
Tatiana Ivantýšynová: On the theoretico- methodological aspects of shaping the modern Slavonic nations	402
Alexandra Navrátilová: To the orientation of slavistic study of ethnography and folkloris- tics	413

Mojmír Benža: On the problems of slavistic study in ethnology	421
Soňa Burlasová: From the idea of Slavonic unity toward the comparative slavistic study of folk song in Slovakia	424
Lubica Chorváthová: On the question of slavistic study of customs and its further perspectives	433
Marta Kernátsová: Commemorative ce- lebrations of the dead ancestors as the subject- matter of the historico-comparative research.	435
An abstract from the discussion	438

MATERIALS

Michal Kalfa vský: Itinerant routes of crafts- men journeymen of Slovakia in 19th century as the problems of the study of interethnic relationships	453
Belo Polla: A contribution to the history of ethnography in Slovakia – Anton Ferdinand Intibus	458
To the 150th anniversary of the birth of A. N. Veselovský (Ján Komorovský)	463
Matilda Hayeková: To the origin of some Slovak names of mythological characters	469

REVIEWS

Salute to the life anniversary of PhDr. Milan Leščák, CSc. (Soňa Burlasová)	471
Congratulation to PhDr. Helena Johnová, CSc. (Soňa Švecová)	474
K. V. Čistov is seventy years old (M. A. Rubcova)	476
The meeting of Slovak slavists (Viera Gaš- paríková)	477
Research of proverbs in the Institute for the Lusatian-Sorbian study of the people in Budy- šín (Susanne Hose)	478
The Session of researchers on the fairy-tales in Mölln (Hans-Jörg Uther)	479
Seminar entitled „Forms and changes of the traditional folk elements in urban dress“ (Zuzana Štefániková)	481
Present-day folk art (Alena Plessingerová)	482
Exposition on the history of cooperative agricul- tural farms in Slovakia (Lubica Falfánová)	483

BOOKREVIEWS AND REPORTS

OD IDEY SLAVIANSTVA K POROVNÁVACIEMU SLAVISTICKÉMU ŠTÚDIU ĽUDOVEJ PIESNE NA SLOVENSKU

SOŇA BURLASOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Keďže porovnávacie pohľady na slovenské ľudové piesne sa mohli odvíjať iba od ich evidencie, bližšieho poznania a charakterizovania, musím svoju úvahu začať obdobím, ktoré obrátilo pozornosť na ľudové piesne a podnietilo ich zbieranie a vydávanie. Bolo to obdobie šírenia idey slavianstva, ktorá v čase formovania novodobých európskych národov preukázala veľkú životaschopnosť a príťažlivosť. Je prirodzené, že mala aj politický podtext. Pre Slovákov znamenalo presvedčenie, že tvoria organickú súčasť veľkého slovanského národa ako jeden z jeho kmeňov, posilnenie ich sebedomia. Zdôrazňovala sa preto spolupatričnosť na rozličných úrovniach, predovšetkým však na úrovni jazyka. Toto stanovisko sa dostalo aj do Kollárovho predhovoru k prvej väčšej zbierke, k Šafárikovým *Písniám svetským ľudu slovenského v Uhřích*.¹ Hovorí tu o slovanskom jazyku, za ktorý pokladá „staroslovanskou cirkevní řeč“ a o jednotlivých súčasných slovanských jazykoch hovorí ako o živých nárečiach. Takýto pohľad bol dlhý čas modelom aj pre predstavu o ľudových piesňach.

Už koncom 18. a začiatkom 19. storočia znamenali významný popud nielen dobové európske myšlienkové prúdy, predovšetkým herderizmus, ale aj konkrétne príklady vydávania piesňových zbierok u iných slovanských národov. Takýto vplyv mali najmä zbierky V. St. Karadžića a I. Prača – N. A. Lvova. P. J. Šafárik už v r. 1817, teda pred knižnou zbierkou, uverejňuje v *Prvotinách pěkných umění*² 13 slovenských ľudových piesní zároveň s Promluvením k Slovanům, v ktorom vyslovil názor, že v dokonalej zbierke by slovenské piesne mali byť rozdelené na skupiny: 1.

slovensko-slovenské (ako sa spievajú v Prešpurku, Nitre, Trenčíne atď.), 2. hornácke (ako sa spievajú v Gemeri, Novohrade, Liptove, Orave, Zvolene) a 3. slovensko-poľské (ako sa spievajú v Spiši, Šariši, Zemplíne atď.). V Písniach svetských však takéto členenie podľa krajovej odlišnosti už nerobí. Možno podľahol názorom spolupracujúceho J. Kollára, ktorý v predhovore zdôrazňuje opačný pól pohľadu, budúcnosť Slovanov vidí v ich zjednocovaní, nie rozlišovaní. „Mnohonárečnosť“ Slovanov považuje za najväčšiu prekážku pokračovania slovanského národa ku vzdelanosti. Dúfal, že vzdelanosť privedie postupne rovnosť medzi Slovanmi ako medzi údmi jednej rodiny a viacmenej zmaže vlastnosti jednotlivých kmeňov. „Z nynějšího roznárodu stane se národ, strakatá rozmanitost roztopí se ve všeobecnou jednotu.“³ V domýšľaní takéhoto procesu zdieľa aj obavu o osud ľudových piesní, o ich budúcnosť. Vidí v nich predovšetkým dokument minulosti. Povahu slovanských piesní dáva do opozície so španielskymi, talianskymi, francúzskymi, anglickými a nemeckými piesňami, ale „Co se poměru a přirovnání těchto zpěvů a písní k jiným slovanským, zvláště posud na světlo vydaným tkne, o tom soud nám nepřináleží, jen to poznamenání, aby je nikdo s ruskými, srbskými a vůbec vlastní historii majícími bratry nesrovnával, nechce-li křivým soudcem býti“.⁴ Zato však prekvapivo porovnáva slovenské melódie s maďarskými. „Melodie těchto zpěvů lnou vůbec k bystrotě a spěšnosti, a znatel věci neomylně se o tom přesvědčí, že vyhlášená maďarská nota, aneb tak řečený verbunk, nic jiného není než půjčka od Slováků...“⁵ V predhovore k 2. zväzku Písni

světských sa J. Kollár sústreďuje predovšetkým na spevnosť Slovákov, ktorú porovnáva tak s inými slovanskými, ako aj neslovanskými národmi, a to pomocou citátov nemeckých, rakúskych, maďarských autorov a nášho J. Čaploviča. V materiálovej časti sa nachádzajú aj ojedinelé medzislovenské porovnávacie poznámky ku konkrétnym piesňam.

V druhom zväzku *Národných spievaniek*⁶ J. Kollár upozorňuje na príbuznosť slovenských piesní s moravskými, českými, haličsko-poľskými a rusínskymi, a to pod vplyvom publikovaných ohlasov na prvý zväzok. Uvádza čísla piesní a zvlášť vyzdvihuje niektoré konkrétne typy. Nejde však o nejaké podrobnejšie porovnanie, skôr o obranu genézy niektorých piesní, ktoré sú na Slovensku v kompletnejšom znení než u susedných národov, a priznáva aj podobnosť celých piesní u iných slovanských národov, túto skutočnosť však nehodnotí, ani neinterpretuje.

Významnú okolnosť a podnet pre zberateľskú prácu, a tým aj pre porovnávacie možnosti znamenalo Čelakovského vydanie *Slovanských národných písní*⁷ s ukázkami piesní jednotlivých slovanských národov, ale aj iné zbierky. Na Slovensku sa už v prvej polovici 19. storočia systematickejšie sledovali vydania piesňových zbierok iných národov, o čom najlepšie svedčí Šafárikov *Bibliografický prehľad sbírek slovanských národných písní*,⁸ aj keď v jeho recenziách niektorých zbierok išlo iba o veľmi všeobecné charakteristiky.

V ďalšom vývinovom slede je zaujímavé stanovisko L. Štúra, generálne už vzdialeného od Šafárika a Kollára. Štúr v podstate naďalej udržiava názor o celistvosti a jednote slovanského národa, čo vo svojej štúdii o národných piesňach a povestiach slovanských⁹ na ideovej rovine prakticky argumentuje príkladmi piesní západných, východných i južných Slovanov. Iba ojedinele ide v týchto príkladoch o varianty, väčšinou stavia k sebe piesne tlmočiace podľa neho tú istú alebo príbuznú ideu. Na prvom mieste sa zameriava na vzťah k prírode, ktorý sa mu vidí byť u Slovanov dominantný, ďalej na vzťahy rodinné, lúbošné, spoločenské a v ich rámci na motívy dobrodružstva, zbojníctva, kozáctva, bohatierskosti a vlastnectva. Obdivuhodné je sústredenie množstva výstižných príkladov, ktoré sa podľa neho navzájom dopĺňajú, súvisiac obsahovo, alebo „obratmi“, čiže výrazovo. Podľa Štúra: „Vidět ze všeho toho nejjasněji, že národ náš ve všech plemenech svých dýchá jedním duchem, myslí jednou myslí a žije životem jedním.“¹⁰ Bohatý citovaný materiál však neraz protirečí tomuto názoru.

Na Slovanstvo ako na celok pozerá Štúr aj z hľadiska poetiky, aj keď práve na tejto úrovni sa zároveň pokúša hodnotovo odlíšiť tvorbu jednotlivých „plemien“ opierajúc sa pritom aj o zretele historicko-vývinové. Je však treba tiež doplniť, že na prvé miesto kladie českú poéziu pod vplyvom obdivu k rukopisu Královodvorskému, neskoršie odhalenému ako falzifikát.

S postupným poznávaním slovenských ľudových piesní medzi literátmi a ich využívaním ako vzoru pre oživenie národnej poézie, dostala sa do praxe aj otázka ich využitia pre tvorbu národnej hudby. Aj v týchto súvislostiach sa hľadajú spoločné a osobité črty jednotlivých slovanských národov. Tak M. Laciak r. 1866 v článku, ktorý podnietilo vydanie Slovenských štvorspevov od J. L. Bellu, píše: „Ešte sme ani len tam nedoviedli našu hudbu znalosti, žeby sme vedeli určite udat a vyraziť ráz, charakter národnej našej hudby! Ešte ho mnohí, alebo všetci v tom hľadajú, v čom je on práve nie. Jedni ho hľadajú v tom, čo všeobecná slovanská hudba je: a preto celou snahou a plnou mierou by chceli vlievať do národu takú všeslovanskú hudbu. Toto je síce nie zle; len že to toľko znamená, ako chcieť, aby niekto hneď čítal bez poznania jednotlivých písmien. **So slovanskosťou hudby sotva príjeme k zdroju hudby slovenskej; ale so slovenskou iste príjeme ku slovanskej.**“¹¹ (Podčiarkla S. B.) Netreba ani zdôrazňovať, o aký múdry a realistický náhľad tu ide. V podstate sa prvý raz obrátili kritériá a podporil sa prístup od špecifického k všeobecnému. Toto stanovisko si však ešte stále neprebojovalo svoju pozíciu.

V 60. a 70. rokoch minulého storočia veľmi ožil ruch okolo otázky národnej hudby a J. L. Bella v článku z r. 1869¹² a iba s obmenou v článku z r. 1873¹³ uvažuje o dobovej hudobnej tvorbe v tom zmysle, že každá slovanská vetva vytvára viac-menej zadarmo národnú hudbu, „Avšak takáto čiste kmenová hudba zostane vždy len pridomácou, priosobnou, priobmedzenou, než vládala by odolať protive tak gigantických zjavov, jakými sú hudba romanská a germanská.“¹⁴ Podľa Bellu Slovanstvo si vytvorí vlastnú slovanskú hudbu na základe ľudových piesní jednotlivých národov, preto treba tieto piesne zbierať. Aj ich vydávanie si predstavoval tak, že z najlepších národných piesní by sa zostavila spoločná „všeslovanská“ zbierka. Slováci sú podľa neho zvlášť povolani prispieť k tomuto procesu, lebo ich spev uchoval mnohé starobylé črty v neporušenej podobe. Podľa neho Česi podľahli západnej kultúre a Rusi otvorili dvere Európe, na Slovensku naopak

mnoho zostalo „v duši a v cite ako to bolo v dobe veľkomoravskej.“¹⁵ A ďalej: „Vývin slovanskej hudby nestane sa bez spoluúčinkovania spevu slovenského“.¹⁶

Veľa sa v tom čase diskutovalo na stránkach novín a časopisov o otázke, v čom je hudobný svojráz slovenských ľudových piesní. Veľa nesprávnych názorov sa vyslovilo iste aj preto, že nebol dostatočne známy hudobný ráz spevov iných slovanských národov. Hudobný charakter slovenských piesní sa spájal predovšetkým s anticými stupnicami, s gregoriánskym alebo cirkevným spevom a až 20. storočie prinieslo reálnejší pohľad na túto problematiku.

V druhej polovici 19. storočia sú v tlači mnohé ohlasy na vydávané zbierky, medzi ktorými zaujala najmä zbierka L. Kubu *Slovanstvo ve svých zpěvech*¹⁷ iste aj preto, že uvádzala aj melódie piesní, aj keď v autorovej harmonizácii. Mimořadný význam má aj oznámenie začiatku monumentálnej akcie zbierania a vydávania slovenských ľudových piesní, ktoré vyšlo v Martine vo forme letáčka r. 1879 pod titulom „Príhlas a vyzvanie v poľahu na „Spevy slovenské“.“¹⁸ Zdôrazňuje sa tu, že ide o „hudobný poklad slovenský, ba poklad celého Slovanstva“. Toto oznámenie vyšlo tlačou aj v Čechách, v Moskve, v Petrohrade, vo Varšave a pravdepodobne aj v Chorvátsku. Pozoruhodná na tomto Príhľase je široká slovanská publicita, ako potvrdzovanie vedomia slovanskej vzájomnosti.

Po období prakticky a všestranne uskutočňovanej maďarizácie poznanie slovenskej ľudovej piesne dostáva aj nový politický podtext. Bola to reakcia na dobovú situáciu, keď sa mnohé zo slovenského ľudového umenia (výšivky, ornament, piesne) označovalo ako maďarské. Mikuláš Schneider-Trnavský sa preto podujal napísať príspevok *Slovenská a maďarská píseň lidová se zvláštním zřetelom na historickou minulost a vývoj svůj*.¹⁹ Využíva najmä historickú argumentáciu, skutočnosť, že Maďari nemajú historických zpráw o speve pred príchodom na územie Slovanov a že najstarších pestovateľov spevu nazývajú slovenským menom „igrici“. Slovenské umenie rozkvitlo podľa neho skôr než maďarské a základ maďarského umenia je v slovenskom, ktoré prevzali. Tento príspevok treba chápať jedine vo vzťahu s dobou, aj keď obsahuje aj niektoré neskoršie potvrdzované jadrá pravdy.

Celkom z iných pozícií pristupoval k maďarsko-slovenskému porovnávaniu piesní B. Bartók. Boli to pozície vedecké, pri ktorých východisko tvorila široká základňa sústredeného materiálu z jednej

aj z druhej strany, v niektorých prípadoch aj jeho štatistické vyhodnocovanie, ako aj vlastné terénne výskumy. Vedeckosť Bartókovho prístupu spočívala aj v spresňovaní metodiky. Vo svojej štúdiu *Maďarská ľudová hudba a ľudová hudba susedných národov*²⁰ utrieduje vzájomný vplyv ľudovej hudby do štyroch kategórií: 1. zväčša verné preberanie, 2. na prebraných nápevoch sa javí nepodstatná zmena, napr. rozšírenie alebo zúženie, čo sa mnohokrát zdá ako znetvorenie plynúce z nepochopenia pôvodnej štruktúry prebraného nápevu, 3. prebrané nápevy sa podstatne menia podľa cítenia preberajúceho národa, 4. prebranie jedine cudzích štruktúr, cudzích rytmických útvarov. Z povedaného vidieť, že sa zamerával prevažne na hudobnú stránku porovnávaných piesní, z textu na jeho štruktúrne vlastnosti, najmä slabičnosť a počet veršov v strofe, na refrény a iba ojedinele aj priame obsahové súvislosti.

Pokiaľ ide o starú pentatonickú maďarskú pieseň, predpokladal Bartók jej minimálny vplyv na slovenskú, hovorí dokonca iba asi o desiatke nápevov. V dávnejších časoch naopak predpokladá rozsiahlejšie preberanie, ako aj vplyv slovenských nápevov na maďarské, a to najmä v maďarských dedinách susediacich so slovenskou jazykovou hranicou. Situácia sa obrátila po vzniku novouhorských piesní. Ich veľkú expanziu, radiáciu z územia Maďarska k susedným národom zdôvodňuje Bartók predovšetkým ich charakterom, ale aj niektorými spoločenskými podmienkami (vojenská služba, sezónne práce na Dolnej zemi, pôsobenie cigánskych hudobníkov a i.). Podľa počtu ním hodnotených maďarských nápevov vo svojej zbierke slovenských ľudových piesní, ale aj v iných zbierkach, odhaduje ich podiel na Slovensku asi na 25 %. Tento záver môže platiť pre určité územia južného Slovenska, v žiadnom prípade však pre celé Slovensko. Treba dodať, že novouhorský štýl tvorí významnú vývinovú vrstvu slovenských piesní, v ktorej sa prejavila aj tvorivá sila slovenského elementu v prispôsobovaní formulového charakteru novouhorskej piesňovej štruktúry potrebám vlastného hudobného myslenia a vyjadrovania.

Veľký znalec slovenských ľudových piesní K. Plicka sa nevyslovoval k otázke jej medzislovenských súvislostí. Jeho zásluha v teoretickej rovine spočíva v tom, že uplatnil reálny pohľad na tonálny a tóninový charakter slovenských spevov tým, že ho uviedol do súvislosti s danosťami používaných hudobných nástrojov. Podobne ako L. Janáček aj K. Plicka zdôrazňoval, že v súvislosti s ľudovými piesňami treba hovoriť o vlastných,

domácich stupniciach. Slovenské piesne delí podľa štýlu iba v rámci Slovenska, a to na výrazne odlišné regióny.

Ďalší český dejateľ pôsobiaci na Slovensku A. Kolísek (1868–1931), literárne aj interpretačne propagujúci slovenskú ľudovú pieseň v jednom zo svojich článkov²¹ rozoznáva na základe interetnických vplyvov z hudobnej stránky päť hlavných skupín: 1. Piesne írečito slovenské, 2. Zmaďarčené a pocigánčené, 3. Piesne slohu českého a nemeckého, 4. Piesne z oblasti oravsko-liptovskej, 5. Piesne vzniknuté pod vplyvom írečitých piesní ukrajinských, teda so žívlom ruským. Tu je v podstate obsiahnutý pokus o porovnávacie stanovisko, avšak autorova charakterizácia je povrchná.

J. Krasko (pseud. Zápotocký, 1893–1967) sa od teórie slovenskej ľudovej piesne²² dostáva aj k medzislovanským porovnaniam. Zdôrazňuje však súvislosti cirkevného a ľudového spevu, ktoré hľadá ešte v dobe cyrilometodovskej. Preto smeruje do obdobia slovanského spolužitia vo veľkej územnej oblasti a to na severe od Lužického Srbska, Poľska, Haliče a Ukrajiny až na juh po Juhosláviu a Bulharsko, nevynímajúc ani Rumunov a Maďarov. Proponuje preštudovanie piesní tejto oblasti a oblastí susedných „zrovnávacou metódou“, jej použitím predpokladá pozitívne výsledky. Je to príspevok z hľadiska komparatistiky iba postulatívny, upozorňuje však už na túto stránku štúdia ako na žiadúcu.

Porovnávací metóda napriek viacerým snaženiam musela u nás ešte dlhý čas čakať na povolanie autora. Stal sa ním univerzitný profesor J. Kresánek. Možno povedať, že všetky pred ním sa vyskytujúce názory na aspekty slavistických súvislostí slovenských piesní ostali na stupni predvedeckom. Cieľom Kresánkových štúdií v jeho základnej práci *Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného*²³ bola charakteristika piesní, pričom vychádzal z princípov hudobného myslenia. Aby mohol vystihnúť, čo je na slovenskej piesni špecifické, musel prihliadať aj na materiál susedných národov. Porovnávacie výsledky jeho bádania sú preto, dalo by sa povedať, sekundárnym produktom. Vzhľadom na použitú metodiku majú však veľký význam a sú oporou aj ďalších výskumov. Kresánek sa zamerával predovšetkým na tonálny charakter piesní, pričom za vrstvu frekventovanú vo veľkej slovanskej oblasti, predovšetkým však u Bulharov, Srbov, Chorvátov z Medzimuria považuje tetrachordálne piesne (tento termín neskoršie nahrádzajú A. a O. Elschekovci „kvarttonalitou“), pričom piesne to-

hoto typu z juhozápadného Slovenska sú podľa neho bližšie bulharským a srbským, než stredoslovenským a východoslovenským. Tento údaj by mohol byť významný aj v súvisí s etnogenézou Slovanov, (ak by sa v plnej miere preveril), pretože tetrachordálne piesne sa funkčne aj tematicky spájajú so starou roľníckou a tým aj pôvodnou slovanskou vrstvou. Následná vývinová vrstva, piesne kvinttonálne, nás spájajú predovšetkým s hudbou Ukrajincov, čo zase na základe ich textovej viazanosti dáva Kresánek do súvisu s valašskou kolonizáciou. Túto skutočnosť podopierajú aj novšie výskumy I. Mačáka v oblasti Kysúc, ktoré boli osídľované v spomínanom období.²⁴

Zmienené porovnávanie spadajú do oblasti typologických súvislostí, Kresánek sa však venoval aj otázkam vzájomných vplyvov. Ako závažného činiteľa vzájomného ovplyvňovania vidí tanec, pričom najväčšiu pozornosť venoval, aj vzhľadom na priaznivú okolnosť písomných prameňov, hajdúskemu tancu, ktorý je známy okrem Slovenska aj v Zakarpatskej Ukrajine, u Chorvátov, Srbov aj Rumunov.

Kresánkom postavenú metodologickú bázu ďalej zúročovali jeho žiaci. V r. 1964 sa v Bratislave konalo trojdňové medzinárodné sympóziu na tému Počiatky slovanskej hudby. V zborníku z tohto sympózia je pre nás najvýznamnejšia štúdia A. Elschekovej.²⁵ V úsilí nájsť najstaršie hudobné vrstvy spoločné Slovanom obracia pozornosť na najjednoduchšie tektonické formy, príklady iba s jedným centrálnym tónom, sekund-tonálne a terctonálne. Čiastočne spracovala aj širší európsky a mimoeurópsky materiál, aby odlišila slovanský charakter od neslovanského. Dospela pritom k záveru, že mnohé najjednoduchšie recitatívne melodické typy majú v podstate univerzálne rozšírenie, pretože vyplývajú zo spoločných všeludských hudobnomateriálových a psychických predpokladov. Vyčlenila však vrstvu piesní s periodickou dvojdielnou stavbou, zložených z malých motívov a vyznačujúcich sa descendenciou z tercie na základný tón, ktorú nachádza výlučne v slovanskej oblasti. Keďže tieto piesne majú obradovú a zvykovú väzbu na zimný a letný slnovrat, jarné sviatky, dožinky, oplakávanie zomrelých a na Balkáne aj na niektoré chrámové príležitosti, ide zrejme o piesne starej roľníckej kultúry.

Už J. Kresánek venoval pozornosť súvislosti lýdickej tzv. podhalskej tonality niektorých horských častí Slovenska s typom jednoduchej píšťaly bez dierok. Na novej materiálovej aj metodickéj

úrovni sa venuje tejto problematike O. Elschek.²⁶ Jeho etnoorganologický prístup berie do úvahy technické vlastnosti nástroja, ich vzťah k hre, ako aj repertoárovej skladbe. Elschek obsiahol aj širšie územie rozšírenia tohto nástroja, ktoré delí na dve oblasti – karpatskú a škandinávsku. V karpatskej oblasti je bezdierková pastierska píšťala dokumentovaná v najväčšom počte na Slovensku, ďalej na západnej Ukrajine, predovšetkým u Huculov, v poľských Tatrách, na moravsko-slovenskom pomedzí a z neslovanských národov u Rumunov a u moldavských Maďarov Csángóov. Veľké pozitívum tejto Elschekovej štúdie spočíva práve na širokom teritoriálnom aj mimoslovanskom zábere, ktorý ukázal, že aj pri morfolologickej podobnosti nástroja môže prísť v rozličných oblastiach k upevňovaniu odlišných stereotypov hudobného myslenia.

Osobitným predmetom slavistického štúdia sa stal až v 60. rokoch nášho storočia, keď bolo k dispozícii viac a spoľahlivejšieho materiálu, viachlasný spev. Vznikli štúdie O. Elscheka, A. Elschekovej, S. Burlasovej. Kým O. Elschek venoval pozornosť európskemu viachlasu a ruskej vokálnej polyfónii,²⁷ zatiaľ A. Elscheková v rozsiahlej a metodicky presvedčivej štúdií²⁸ podnikla typologické porovnávacie štúdium viachlasných foriem prejavu zo Slovenska, Podhalia a Pienin, západnej Ukrajiny a Bukoviny, západného Bulharska a Macedónska, Bosny a Hercegoviny, Albánska, Chorvátskeho Zagoria a Slovinska, ba urobila navyše aj porovnávacie exkurzy do ešte širšieho územia. Spomeniem iba najužšie príbuznosti so Slovenskom. Slovenskému rozvinutému viachlasu heterofónneho a homofónneho typu je najbližšia oblasť Podhalia a Pienin. Je to záver, ktorý preveruje aj štúdia S. Burlasovej,²⁹ ktorá však navyše zdôrazňuje aj niektoré polyfónne prvky, ako sú samostatnejšie vedenie hlasov a predspevák. Západná Ukrajina s jednoduchým dvojhlasom vo forme variantnej heterofónie inklinuje k východnému Slovensku (aj tento záver potvrdzuje vyššie uvedená štúdia S. Burlasovej), kde je tento typ ešte rozvinutejší. Podľa A. Elschekovej medzi Karpatmi a Balkánom niet vo viachlase priamej kontinuity.

V pohľade na slovenské ľudové piesne sa v minulosti striedal aspekt slovesný s aspektom hudobným. Kým v počiatkoch záujmu o ľudové piesne dominoval záujem slovesný, od polovice 19. storočia sa naopak výskumy sústredili na stránku hudobnú. Túto reťaz pretfha práca O. Zilynského *Slovenská ľudová balada v interetnickej kontexte*,³⁰ v ktorej sa sústredil na balady ako

na typy s „výrazne migračnou formou existencie“,³¹ ktoré skúmal ako útvary slovesné. Východisko tvorila slovenská balada a za interetnickej považuje typy, ktoré sú zapísané najmenej u troch zo štyroch slovanských národov osídlených po obidvoch stranách Karpát. Túto požiadavku spĺňalo 52 baladických námetov, ktoré tvoria tretinu až štvrtinu všetkých slovenských balád. O. Zilynskyj ide v porovnávaní aj za slovanskú hranicu dotýkajúc sa niektorých súvislostí nemeckých a maďarských, slovanský kontext mu však ostáva ťažiskom. Okrem jazykovej bariéry, ktorá pôsobila pri vzájomnom preberaní medzi slovanskými a neslovanskými národmi, zdôrazňuje aj bariéru typologickú, ktorú predstavuje aj v jazykovo blízkom prostredí odlišná štýlová tradícia. Týka sa to najmä vzťahu slovenskej a ukrajinskej balady. Vo všeobecnom závere konštatuje, že „v oblastiach okolo Karpát, ktorých stredom bolo Slovensko, sa v zachovaní baladických námetov prejavili konvergentné tendencie, že sa tu zblížovali baladické tradície rozličných národov.“³² Zilynského porovnávacie práce o ľudových baladách oblasti západných Karpát³³ tvoria veľmi seriózne a cenné základ takých prác, ktoré nemajú za predmet jednotlivé typy, ale jeden výrazný druh ľudových piesní.

Komparatistický aspekt v súvisi so štúdiom jedného piesňového druhu majú viaceré práce S. Burlasovej. Na prvom mieste to boli tak isto balady,³⁴ pri ktorých si napriek regionálnemu záberu všimla aj ich medzinárodný kontext. Za nimi nasledovali zbojnícke piesne spracovávané v rámci medzinárodného projektu, o ktorých bola publikovaná iba súhrnná štúdia,³⁵ kým najpodrobnejšie spracovaný súbor epických piesní so zbojníckou tematikou je zatiaľ v rukopise. V poslednom období sa zaradili do tohto súboru vojenské a regrútske piesne. Potrebné je povedať, že v týchto porovnávacích pohľadoch ide iba o určité sondážne postupy, alebo o sledovanie iba najnápadnejších súvislostí, nejde tu o hlboké systematické a vyčerpávajúce porovnávacie štúdium. Prednosťou týchto prác však je, že si všimajú tak slovesnú, ako aj hudobnú stránku, a tým poskytujú, aj keď parciálne, ale hodnoverné poznatky.

Na sledovanie slovensko-maďarských paralelizmov sa po dlhšom čase podujal A. Móži v rozsiahlej analytickej štúdií o variantoch tzv. Tyukodiho nóty, táborovej piesne, ktorá patrí medzi tri najvýznamnejšie maďarské piesne z obdobia kuruckých vojen (koniec 17. a začiatok 18. storočia).³⁶ Na súvislosť jej melódie so slovenskou

piesňou poukázal už B. Bartók a J. Kresánek. A. Móži však sústredil vyše 100 variantov z maďarskej, prevažne však zo slovenskej strany. Iba 5 variantov má kurucký text a tie všetky sú zapísané na maďarskom území v maďarskom jazyku. U nás je pieseň známa najčastejšie s textom *V šírom poli hruška stojí* a má prevažne lúbostný, aj vojensko-lúbostný, ale nie kurucký text. Keďže sa kurucké vojny v čase tureckého obkľúčenia odohrávali na Slovensku, existuje možnosť, že v tom čase rozšírená, pôvodom novšia pieseň, sa stala podkladom pre vznik vlasteneckej dobovej piesne. Príspevok je pozoruhodnou sondou do objasňovania historických piesňových relácií bývalého Uhorska, skúmaných na recentných materiáloch a historických prameňoch zároveň.

Samostatný metodologický prístup predstavuje karpato-balkanologické porovnávacie štúdium. Jeho problematike sa venoval v koncepčných príspevkoch, ale aj v štúdiu venovanej štýlovej stratigrafii ľudovej hudby v tejto oblasti O. Elschek.³⁷ Porovnáva dva veľké kultúrne okruhy Európy, západoeurópsky a karpato-balkánsky, ktoré sa od seba výrazne líšia dynamikou vývoja. Kým na západe došlo k prudkému prelomu a zániku starých vrstiev ľudovej hudby, zatiaľ v Karpatoch a na Balkáne bol vývin organický, nadväzný, nepotláčajúci staršie vrstvy, takže sa tu stretávajú najarchaickejšie typy s najmladšími v koexistencii. Z bohatstva štýlov sa orientuje na úzkorozsahové obradové descendenčné melódie, ktoré považuje za starú slovanskú vrstvu a ktoré sa najlepšie uchovali práve na Balkáne. Zaoberá sa aj ďalšími stylistickými vlastnosťami krátkych nápevov v Bulharsku a v karpatskom regióne, ktoré nachádza výlučne u slovanských národov (rozsah, tonalita, descendenčnosť, zdobený spev, forma, slabičnosť, vplyv nástrojov a i.). Aj keď sa niektoré príbuznosti ukazujú ako pomerne vzdialené, predpokladá, že sa tie isté princípy odlišne prejavili za nerovnakých genetických a kultúrno-historických podmienok. Staví aj požiadavky na obsah i metodiku ďalších porovnávacích štúdií.

Treba povedať, že O. Elschek už v r. 1961 publikoval koncepčný článok o úlohách a cieľoch výskumu karpatskej ľudovej hudobnej kultúry,³⁸ ktorý obsahoval požiadavky určitej evidencie výsledkov dovtedajších výskumov a ich vzájomné sprístupnenie, ďalej požiadavky na koordinovaný následný výskum podľa dohodnutých kritérií, ako aj požiadavky na metodické zjednotenie analýzy a systematizácie materiálov a spoločný výber ťažiskových otázok štúdia. Dvadsať rokov po

konstituovaní Subkomisie pre hudobný folklór Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry Karpát a Balkánu (MKKKB) a odvolávajú sa aj na hodnotenie doterajších pracovných výsledkov v bulletine *Carpatobalcanica*,³⁹ predkladá svoj návrh projektu syntetickej práce o ľudových piesňach a hudbe Karpát a Balkánu.⁴⁰ Syntéza sleduje orientáciu v štýlovej, historicko-genetickej stratigrafii ľudových hudobných kultúr. I keď má byť relatívne uzavretá vzhľadom na súčasný stav bádania, má zároveň stimulovať intenzifikáciu porovnávacích interetnických štúdií. V bádani o piesňach zdôrazňuje rovnocennosť slovesných a hudobných aspektov, ako aj nevyhnutnosť skúmať piesne v ich reálnej životnej existencii, vo funkčných väzbách a sociálnych kontextoch. Okrem slovanských národov tejto oblasti počíta rovnako aj so štúdiom susediacich Maďarov, Rumunov, Grékov a Albáncov. V oddieli o ľudovej piesni navrhuje najmä kapitoly charakterizujúce piesňové žánre, vývojové poňatie štýlov na historickom pozadí, diferenciáciu hudobných nárečí, hudbu slovanských enkláv v inoetnickom prostredí, ako aj menšinových enkláv uprostred Slovanov, problematiku hraničných zón a vzťahov k susedným národom a ako záverečné vyústenie kapitolu o mieste a postavení piesňovej tradície v európskom interetnickom kontexte.

Okrem prác, ktorým som venovala väčšiu pozornosť, bolo by treba spomenúť ešte početné ďalšie, v ktorých sú síce slovenské ľudové piesne postavené do interetnického slovanského kontextu, ich ťažiskovou náplňou však nebolo štúdium slovenskej piesne. Tak je to v niektorých prácach J. Horáka, K. Vetterla, O. Sirovátka, D. Holého, M. Šrámkovej, skúmajúcich regionálny repertoár, piesňový žáner alebo piesňový typ. Ukrajinsko-slovenské súvislosti sú vyzdvihnuté napr. v prácach S. Hricovej, O. A. Pravduka, N. S. Šumadovej a iných, celoslovanský kontext slovenských úzkorozsahových piesní vyplýva z práce A. Czekanowskej a podobne by sa dali menovať aj ďalší autori. Keďže mi šlo najmä o súhrn prác a poznatkov vychádzajúcich z domácich úsilí a možností, ostali početné významné štúdie spomenutých autorov na okraji pozornosti.

Týmto som vyčerpala súhrn doterajších prístupov k slavistickým aspektom štúdia slovenskej ľudovej piesne. Z tejto rekapitulácie sa ukazuje, že naši zberatelia a bádatelia 19. storočia napriek zdôrazňovaniu predovšetkým všeslovanského charakteru ľudovej piesne, uvedomovali si aj jej historicko-geograficky podmienenú odlišnosť a i keď iba schematicky, alebo iba na jednotlivých

príkladoch, uvedomovali si aj jej konkrétne interetnické súvislosti. Hoci sa v prvom období zbierali a interpretovali iba texty, bádatelia sa už zmieňujú o potrebe zbierať a skúmať aj melódie. L. Štúr tak napr. robí slovami: „Jest však spojeno jedno s druhým“⁴¹ – a svedčia o tom aj dobové hudobné spracovania menšej časti piesní z popredných zbierok.⁴² V druhej polovici 19. storočia sa situácia obrátila a do popredia pozornosti sa dostali melódie slovenských ľudových piesní. Postoj k nim bol protirečivý, jedni zdôrazňovali spoločné slovanské črty, iní sa naopak chceli k nim dopracovať cez špecifické národné vlastnosti, jedni chceli najmä spoznávať minulé, kým iní naopak smerovali k budúcej tvorbe. Možno povedať, že ideovo stáli k sebe blízko Kollár s Bellom, obaja na základe minulosti obrátení k budúcnosti Slovanov.

Pokiaľ ide o reálnu odbornú bázu využiteľnú aj v súčasnosti, tvoria ju až novodobo orientované vedecké práce B. Bartóka, J. Kresánka a jeho

žiakov. Nastofujú aj realizujú významné metodologické požiadavky ako sú: súčasné skúmanie textov aj melódií piesní, skúmanie piesní v konkrétnych funkčných a sociálnych väzbách, skúmanie stratigrafie jednotlivých vývinových a žánrových vrstiev u Slovanov, skúmanie interetnických kontaktov, širších migračných vplyvov aj typologických súvislostí, skúmanie jednotlivostí iba ak predstavujú významný prvok, inak predovšetkým skúmanie štýlových vrstiev a komplexov a napokon venovanie pozornosti aj interetnickým súvislostiam neslovanských národov so slovanskými. Čím širšiu územnú oblasť možno študijne obsiahnuť, tým smerujú výsledky presvedčivejšie do historických štádií vývinu slovanských národov.

Úroveň doterajších prác stavia zároveň kritériá pre práce nasledujúce, ktoré by mali na dosiahnuté výsledky nadväzovať, kompletizovať ich a v prípade potreby aj preverovať. Preto bola potrebná rekapitulácia vývinu slavistického porovnávacieho štúdia ľudovej piesne na Slovensku.

POZNÁMKY

- 1 Písne světské lidu slovenského v Uhřích. Sebrané a vydané od Pavla Jozefa Šaffařika, Jana Blahoslava a jiných. Svazek první (Pešť 1823), Písne světské lidu slavenského v Uhrách. Svazek druhý (Pešť 1827). Citované podľa KOLLÁR, J. – ŠAFÁRIK, P. J.: Písne svetské lidu slovenského v Uhorsku, Diel prvý a druhý, Bratislava 1988, s. 11–12.
- 2 DZUBÁKOVÁ, M.: Ku genéze slovenskej folkloristiky, Bratislava 1976, s. 17.
- 3 Písne svetské, c. d., s. 34.
- 4 Písne svetské, c. d., s. 39–40.
- 5 Písne svetské, c. d., s. 40–41.
- 6 KOLLÁR, J.: Národné spievanky. II. diel, 2. vyd. Bratislava 1953, s. 551–553.
- 7 ČELAKOVSKÝ, F. L.: Slovanské národní písně. 1822, 2. vyd. Praha 1946.
- 8 ŠAFÁRIK, P. J.: Bibliografický přehled sbírek slovanských národních písní. Čas. čes. Mus. 1838, uvádzam podľa DZUBÁKOVÁ, M.: c. d., s. 21.
- 9 ŠTÚR, L.: O národních písních a pověstech plemen slovanských. Praha 1853.
- 10 ŠTÚR, L.: c. d., s. 134.
- 11 LACIAK, M.: Slovenské štvorspevy vydané od P. L. Belly. Pešťbudínske vedomosti 6, 1866, č. 21, s. 1–3, 13. marca, citované podľa POTÚČEK, J.: Hudobnoedičná činnosť na Slovensku v rokoch 1845–1900. Bratislava 1964, s. 7.
- 12 BELLA, J. L.: Slovanská hudba a spev slovenský. Dalibor, 8, Praha 1869, č. 8, s. 57–58, 10 března a č. 9, s. 65–66. Prebrané od POTÚČEK, J.: Hudobná teória na Slovensku v rokoch 1862–1917, Bratislava 1964, s. 29–36.
- 13 BELLA, J. L.: Myšlienky o vývine národnej hudby a slovenského spevu. Letopis Matice slovenskej, 10, zv. II, 1973, s. 10–29, pretlačené s komentármi In: Hudobnovedný zborník, 1, 1953, s. 20–48.
- 14 BELLA, J. L.: článok citovaný v pozn. 13, s. Hudobnovedný Zbor., s. 28–29.
- 15 BELLA, J. L.: článok cit. v pozn. 13, Hudobnoved. Zbor., s. 32.
- 16 BELLA, J. L.: článok cit. v pozn. 13, Hudobnoved. Zbor., s. 42.
- 17 Napr. Národné Noviny 15, 1884, č. 23, s. 4, 23. februára, Tie isté 15, 1884, č. 71, s. 4, 19. júna. Cit. podľa POTÚČEK, J.: Hudobnoedičná činnosť na Slovensku v rokoch 1845–1900. Bratislava 1964, s. 85–86.
- 18 SLOVENSKÉ SPEVY. Druhé doplnené, kritické a dokumentované vydanie, I. diel, Bratislava 1972, s. 19.
- 19 Slovenská čítanka, Praha 1911, s. 324–338. Cit. podľa POTÚČEK, J.: Hudobná folkloristika na Slovensku v rokoch 1899–1918. Bratislava 1966, s. 73–82.
- 20 In: Hudobnovedný zborník II, 1954, s. 95–149.
- 21 KOLÍSEK, A.: Slovenská pieseň ľudová. Zlatá kniha Slovenska. Jubilejný zborník, Bratislava 1929, s. 274–275. Cit. podľa POTÚČEK, J.: Hudobná folkloristika na Slovensku v rokoch 1929–1938. Bratislava 1967, s. 3–8.
- 22 KRASKO, J.: K teórii slovenskej ľudovej piesne. Prúdy, 14, 1930, s. 95–99. Cit. podľa POTÚČEK, J.: Hudobná folkloristika na Slovensku v rokoch 1929–1938. Bratislava 1967, s. 26–30.

- 23 KRESÁNEK, J.: Slovenská ľudová pieseň zo stano-
viska hudobného, Bratislava 1951.
- 24 Pozri diskusný príspevok I. Mačáka a kol. z konfe-
rencie o kultúrnej a umeleckej tvorivosti. Slov.
Národop. 37, 1989, č. 4. s. 604.
- 25 ELSCHÉKOVÁ, A.: Strukturelle Frühformen sla-
wischer Volksmusik. In: Anfänge der slawischen
Musik. Bratislava 1966, s. 147–164.
- 26 ELSCHÉK, O.: Repertoárová a hudobnoštylistická
diferencovanosť pastierskych bezdierkových píšťal
v Európe. In: Interetnické vzťahy vo folklóre karpatskej
oblasti. Bratislava 1980, s. 277–300.
- 27 ELSCHÉK, O.: Porovnávací úvodná štúdia k eu-
rópskemu ľudovému viachlasnému spevu. In: Hu-
dobnové štúdie VI, Bratislava 1963, s. 79–116;
TEN ISTÝ: Teória a hudobnoštylistická skladba
ruskej vokálnej polyfónie. Slov. Národop. 11, 1963,
s. 286–309.
- 28 ELSCHÉKOVÁ, A.: Vergleichende typologische
Analysen der vokalen Mehrstimmigkeit in den
Karpaten und auf dem Balkan. In: Stratigraphische
Probleme der Volksmusik in den Karpaten und auf
dem Balkan. Bratislava 1981, s. 159–256.
- 29 BURLASOVÁ, S.: Viachlasný spev na Horehroní.
In: Interetnické vzťahy vo folklóre karpatskej oblas-
ti. Bratislava 1980, s. 207–223.
- 30 ZILYNSKYJ, O.: Slovenská ľudová balada v inter-
etnickom kontexte. Bratislava 1978.
- 31 ZILYNSKYJ, O.: c. d., s. 17.
- 32 ZILYNSKYJ, O.: c. d., s. 27.
- 33 Pozri tiež ZILYNSKYJ, O.: Lidové balady v oblasti
západných Karpat. Interetnická skupina. Praha
1978.
- 34 BURLASOVÁ, S.: Ludové balady na Horehroní.
Bratislava 1969.
- 35 BURLASOVÁ, S.: Slovenské zbojnícke piesne
a ich medzislovanské filiačie. In: Československá
slavistika 1988, s. 221–231; TÁ ISTÁ: Die slowa-
kischen Räuberlieder und ihre interethnischen Zu-
sammenhänge. Ethnologia slavica, XX, 1988, s.
89–101.
- 36 MÓŽI, A.: Príspevok k výskumu paralelizmov
v dejinách slovenských a maďarských ľudových
piesní z obdobia kuruckých vojen. In: Umenie IV.
Zborník Pedagogickej fakulty UK v Bratislave so
sídrom v Trnave. Bratislava 1976, s. 7–85.
- 37 ELSCHÉK, O.: Stratigraphische Probleme der
Volksmusik in den Karpaten und auf dem Balkan.
In: Stratigraphische Probleme der Volksmusik in den
Karpaten und auf dem Balkan. Bratislava 1981, s.
15–31.
- 38 ELSCHÉK, O.: Úlohy a ciele výskumu karpatskej
ľudovej hudobnej kultúry. Slov. Národop. 9, 1961,
č. 4, s. 661–665.
- 39 Carpatobalcanica VII, 1/2, 1977, s. 39–62.
- 40 ELSCHÉK, O.: Ludové piesne a ľudové hudobné
kultúry Karpát a Balkánu. Náčrt syntetického pro-
jektu. Slov. Národop. 29, 1981, č. 2–3, s. 224–233.
- 41 ŠTÚR, L.: O národných písních a pověstech plemen
slovanských. Praha 1853, s. 135.
- 42 SZUHÁNY, M.: Písňe světské lidu slovenského
v Uhřích v hudbu pro klavír uvedené. Pešť 1830;
FÜREDY, VI.: Národní nápěvy ku Zpěvankám
vydaným od Jána Kollára do not pro klavír uspořá-
dané. Pešť 1837.

VON DER IDEE DES SLAWENTUMS BIS ZUM VERGLEICHENDEN SLAWISTISCHEN STUDIUM DES VOLKSLIEDES IN DER SLOWAKEI

Zusammenfassung

Wenn sich die slowakischen Forscher und Sammler des 19. Jahrhunderts der historisch-geographischen Unterschiedlichkeit der Volkslieder der einzelnen slawischen Völker bewußt waren, betonten sie – unter dem Einfluß der Ideen des Slawentums, die sich hauptsächlich auf die Sprache stützten – den allslawischen Charakter der Volkslieder. Erst in der zweiten Hälfte des Jahrhunderts drehten die Musiker die Kriterien um und forderten – wenn auch nicht konsequent – bei der Forschung vom Spezifischen zum Allgemeinen zu verfahren. Einerseits war die zeitgenössische Informiertheit von den Liedersammlungen anderer slawischer Völker beachtlich, andererseits befand sich jedoch das verglei-

chende Studium bis zum 20. Jahrhundert noch auf einem mehr oder weniger Amateurniveau.

Eine wirklich epochale und grundlegende Bedeutung hatte in der Slowakei erst die Arbeit J. Kresáneks (1951), der auf Grund des musikalischen Denkens, vor allem jedoch aufgrund der tonalen Eigenschaften der Lieder, dem slowakischen Volkslied im Rahmen der slawischen Völker seinen Platz anwies. Seine Arbeit wurde zur methodologischen Plattform für weitere Forscher, für seine Schüler, die seine Entdeckergedanken weiterentwickelten und vertieften. Dies bezieht sich besonders auf die Forschungen von Frau A. Elschek und Oskar Elscheks, die in ihrem vergleichenden Studium auch die Grenzen der slawi-

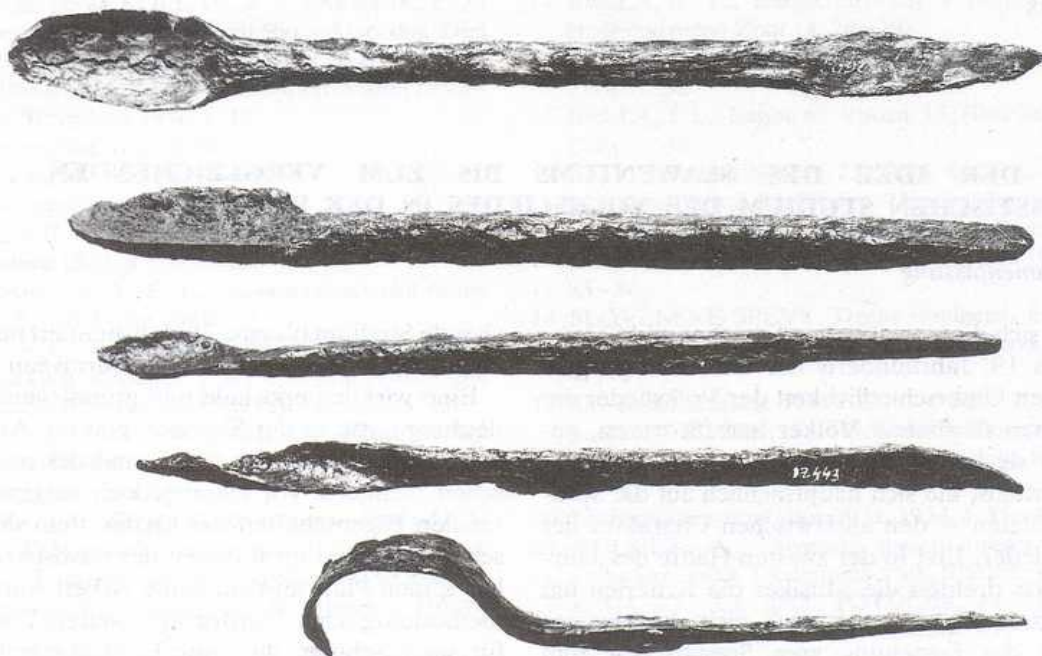
schen Völker überschritten, was den Ergebnissen ihrer Forschungen größere Überzeugungskraft verleiht.

In der auf die literarische Seite orientierten Forschung erzielte O. Zilynskij bedeutsame Resultate. Im Zusammenhang mit dem Studium einer Liedgattung demonstrieren auch manche Arbeiten von Soňa Burlasová einen komparatistischen Aspekt, da sie sowohl die literarische als

auch die musikalische Seite der Lieder (Balladen, Räuber- und Soldatenlieder) beachten.

Das umfangreichste gegenwärtige Projekt umfaßt das vergleichende Studium der Volksmusik im gesamten Gebiet der Karpaten und des Balkans, das im Rahmen einer internationalen Kommission unter der Leitung von O. Elschek steht.

Der Beitrag endet mit einer Bilanz der methodologischen Impulse, die den bisherigen Studien entspringen.

Drevoobrábacie nástroje z 9. stor. Pobeďím, okr. Trenčín. Foto Novotná

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 38, 1990, číslo 3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová-Fudala*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, DrSc., prof. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., prof. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosáľová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 26,-; celoročné predplatné Kčs 104,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS – ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS – Ústredná expedícia a dovoz tlače, nám. Slobody 6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1990

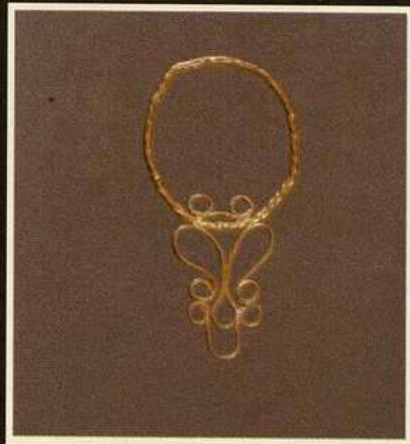
СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук
Год издания 38, 1990, № 3
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова
Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 38, 1990, Nr. 3 Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová
Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences
Volume 38, 1990, No. 3
Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová
Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences
Année 38, 1990, No. 3
Paraît quatre fois par an. Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová
Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

Index 49 616
Cena Kčs 26,—